

Подоляк В. О.
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА АКАДЕМІКА Д. О. ТХОРЖЕВСЬКОГО ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЯ”

У цій статті представлений зміст важливих наукових і науково-методичних робіт, посібників академіка Д. О. Тхоржевського з метою забезпечення якісної підготовки майбутніх учителів технологій і креслення на основах компетентностного підходу.

Ключові слова: педагогічна спадщина академіка Д. О. Тхоржевського, трудове навчання, майбутні вчителі.

Основною метою освітньої галузі “Технологія” є формування технічно, технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя та активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, життєво необхідних знань, умінь і навичок ведення домашнього господарства і сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури учнів, забезпечення умов для їхнього професійного самовизначення, вироблення в них навичок творчої діяльності, виховання культури праці, здійснення допрофесійної та професійної підготовки за їхнім бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей [1; 1, с. 11].

Постановка проблеми в загальному вигляді полягає в тому, що засвоєння учнями змісту освітньої галузі “Технологія” забезпечує створення умов для реалізації особистісно-орієнтованого підходу до навчання, виховання та розвитку особистості; ознайомлення учнів із місцем і роллю інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному виробництві, науці, повсякденному житті; формування в майбутніх учителів технологій і креслення технічного світогляду і відповідного рівня освіти, закріплення на практиці знань про технологічну діяльність, спираючись на закони та закономірності розвитку природи, суспільства, виробництва і людини тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про часткове розв’язання даної проблеми, в яких започатковано необхідність зміни методологічних орієнтацій, зокрема розробки змісту компетентностей, дидактичні та методичні засади їх реалізації в різних освітніх галузях, у тому числі в галузі “Технологія”. Серед публікацій наукові праці В. М. Мадзігона, С. У. Гончаренка, Д. О. Тхоржевського, В. К. Сидоренка, Р. С. Гуревича та ін. [3; 4; 5].

Місце та роль навчального предмету “Трудове навчання” в освітній галузі “Технологія” завжди трактувалося неоднозначно, про що свідчить історія розвитку системи трудової підготовки учнів. Значна увага приділялася цій проблемі в колишньому Радянському Союзі: розроблені стабільні навчальні плани з чітко визначеною кількістю годин у кожному класі, планомірне матеріально-технічне забезпечення, система цілеспрямованих позашкільних дитячих закладів і, головне – ефективна система підготовки майбутніх учителів трудового навчання, належне наукове та навчально-методичне забезпечення тощо.

Проте в Україні трудове навчання і виховання в сучасних економічних умовах, що склалися, потребує значної уваги: зростає необхідність формування в учнів свідомого ставлення до праці, виконання ними моральних зобов’язань перед суспільством щодо створення матеріальних і духовних благ.

Пам’яті академіка Д. О. Тхоржевського присвячено низку Міжнародних науково-практичних конференцій, зокрема “Інноваційні технології в професійній підготовці вчителя трудового навчання: проблеми теорії і практики”, яка відбулася в квітні 2004 року в м. Полтава. Досить змістовними і цікавими були доповіді відомих учених, організаторів

трудового навчання академіків АПН України В. О. Пащенко, В. М. Мадзігона, член-кореспондента АПН України В. К. Сидоренка, професорів Р. С. Гуревича, О. М. Коберника, Г. В. Терещука та інших.

У фундаментальних працях Д. О. Тхоржевського розроблена теорія, методологія, дидактика і методика трудового навчання. Окрім того, науково-теоретичне обґрунтування змісту освітньої галузі “Технологія” здійснила група вчених під його керівництвом і розробила необхідні проекти Стандарту.

У період із сімдесятих років минулого століття по даний час Д. О. Тхоржевським видано низку підручників, посібників, методичних рекомендацій з трудового навчання для учнів 5-11-их класів загальноосвітньої школи, за якими працюють усі вчителі трудового навчання і креслення України та інших держав.

Водночас, серед частин загальної проблеми, котрим присвячується зазначена стаття, є ряд невіршених раніше питань. Серед них ґрунтовне вивчення наукових праць відомих педагогів, дидактів, зокрема, педагогічної спадщини академіка Д. О. Тхоржевського, його фундаментальних праць з дидактики трудового навчання, створення системи трудового навчання, визначення його змісту та методики вивчення, що сприятиме якісній підготовці майбутніх учителів трудового навчання в галузі “Технологія” на засадах компетентнісного підходу [2].

Стосовно змісту трудового навчання слід зазначити, що методологічні засади цього процесу розроблялися в умовах перших двох науково-технічних революцій, на основі принципу політехнізму, поєднання навчання учнів із продуктивною працею і відповідних їм змісту, формам, засобам і методам реалізації. Однак, у нових умовах постмодерністського розвитку суспільства у зв'язку зі зміною методологічних орієнтацій у суспільних і природничих науках, деякі принципи та методи варто докорінно переглянути.

Метою даної статті є порівняльний дидактичний ретроаналіз найважливіших наукових і навчально-методичних праць академіка Д. О. Тхоржевського, усвідомлення змісту трудового навчання, дослідження теоретичних засад застосування інноваційних технологій у професійній підготовці вчителя трудового навчання, формування його компетентностей у галузі сучасного виробництва в умовах постмодерністського розвитку суспільства з урахуванням вимог Державного стандарту базової повної середньої освіти і освітньої галузі “Технологія”.

Серед завдань – дослідження й усвідомлення ролі і місця педагогічної спадщини Д. О. Тхоржевського, оцінка принципів наступності і послідовності розкриття ним змісту трудового навчання, узагальнення методик його реалізації у ЗНЗ та ВНЗ, зокрема сучасних техніки та технологій, їх класифікації; розкриття змісту супертехнологій, торсійних технологій, нанотехнологій, звичайних виробничих технологій та їх відображення в Державному стандарті базової повної середньої освіти, зокрема освітньої галузі “Технологія”; застосування інноваційних технологій у процесі підготовки майбутнього вчителя технологій і креслення.

Виклад основного матеріалу. Ще наприкінці 80-х років Д. О. Тхоржевський гостро відчував потребу в проведенні ґрунтовної реформи трудового навчання. Зокрема, у листі автору статті він писав про складний стан трудового навчання і намагався захищатися будь-як через пресу. Наведемо фрагмент цього листа

У нас в історичному
 все без змін, а від
 остання остання с
 вам дусем, як вам
 изобретено, всема и верою
 неважкою. Это, конечно,
 у неба ет.
 замислююся, виступаю ка
 цресе 290 торок мотко.
 Заради, не думаю, що это в
 плуфера.
 ну что в, пошверен
 увидим, а пока, как себе
 рився, мизне прозрелись
 Мислю вам членка
 зяре вья.
 С уваженем
 15.09.2011

Умови, які склалися, вимагають використання класифікації наук для поєднання з класифікацією виробництв, а також перегляду навчальних планів, змісту навчальних програм, підручників і посібників, що пов'язані з вивченням предметів освітньої галузі “Технологія” та підготовки майбутніх фахівців з трудового навчання.

Як свідчать наші теоретичні дослідження і значний практичний досвід, ефективність підготовки майбутніх учителів трудового навчання в освітній галузі “Технологія” значно підвищиться, якщо систематично, дидактично обґрунтовано вивчати, узагальнювати і використовувати педагогічну спадщину академіка Д. О. Тхоржевського.

Нагадаємо, що в період з 1970 по 2002 рік протягом останніх тридцяти років Д. О. Тхоржевський опублікував десятки монографій, підручників, навчально-методичних посібників як для загальноосвітньої школи, так і для педагогічних училищ, вищих навчальних закладів, які готують учителів трудового та професійного навчання.

На нашу думку, варто виділити шість найважливіших наукових і навчально-методичних праць, зокрема: “Дидактика трудового навчання” (1972 р.), “Система трудового навчання” (1975 р.), “Методика трудового обучения” (1977 р.), “Методика трудового обучения” (1981 р.), “Методика трудового обучения с практикумом” (1987 р.), “Методика трудового та професійного навчання” (2000, 2001 рр.), які подано нижче на фотографії.

Так, у книзі “Дидактика трудового навчання” (видавництво “Радянська школа”. – К., 1972) розглядаються основні дидактичні проблеми підготовки учнів: принцип політехнічного навчання; зміст і система трудового навчання; розвиток технічної творчості учнів; наукова організація праці і трудове навчання. Узагальнено методичні поради з розв’язання деяких дидактичних проблем у процесі трудового навчання.

Варто зазначити, що це була одна з фундаментальних праць з дидактичного аналізу ролі і місця трудового навчання в нових умовах, які склалися в 70-ті роки минулого століття. Її зміст було покладено в основу розробки нових навчальних планів і програм, підручників і посібників з трудового навчання [5].

Продовженням наукових досліджень стала книга “Система трудового навчання” (видавництво “Радянська школа”. – К., 1975), у якій трудове навчання розглядається у двох аспектах: як навчальний предмет і як навчальний процес. Навчальний предмет – це сукупність відповідних знань, умінь і навичок. Вирішальне значення для такої сукупності має її структура. На конкретних прикладах розглянуто питання про те, на які частини доцільно поділити зміст трудового навчання, як ці частини компонувати та в якій послідовності вивчати.

Зазначено, що успіх трудового навчання залежить від умілого застосування методів і форм його організації, проаналізовано методи, організаційні форми трудового навчання, подано класифікацію, розглянуто їх взаємозв’язок і залежність від таких факторів як зміст навчання та мета.

Значна увага приділена вивченню історії трудового навчання як самостійного навчального предмету загальноосвітньої школи та узагальненню сучасних досліджень у цій галузі. У чотирьох розділах ґрунтовно розкрито сутність трудового навчання, поняття “система трудового навчання”, “навчального предмету”, описана система методів і організаційних форм трудового навчання у ЗНЗ [6].

Значна увага у педагогічній спадщині академіка Д. О. Тхоржевського приділена не лише змісту, а й методиці трудового навчання. Так, посібник “Методика трудового обучения” (видавництво “Просвещение”. – М., 1977) написано відповідно до програми курсу “Методика трудового навчання” для педагогічних училищ.

У ньому розкриті завдання, зміст і принципи навчання учнів 4-8-их класів технічній праці, описана методика навчання ручній обробці металу та деревини, виконанню електромонтажних робіт, трудовим операціям, що виконуються на станках, а також розглянуті питання проведення лабораторних робіт, виробничих екскурсій, організації профорієнтаційної роботи, суспільно корисної праці [7].

Необхідно зауважити, що у підготовці даного та інших посібників брали участь відомі науковці О. І. Бугайов, А. І. Дьомін, В. Ф. Євграфов, І. М. Яровий. Даною методикою користувалися вчителі трудового навчання та викладачі педагогічних училищ колишнього Радянського Союзу, адже тираж посібника склав 40000 примірників.

Попередній посібник через чотири роки був значно доповнений і перероблений як “Методика трудового обучения” (видавництво “Просвещение”. – М.: 1981) і написаний відповідно до нової програми курсу “Методика трудового навчання” для педагогічних училищ.

У ньому розкриті завдання, зміст і принципи навчання учнів 4-8-их класів технічній праці, описана методика навчання ручній обробці металу та деревини, виконанню електромонтажних робіт, трудовим операціям, що виконуються на станках, а також розглянуті питання проведення лабораторних робіт, виробничих екскурсій, організації профорієнтаційної роботи, суспільно корисної праці [8].

У книзі “Методика трудового обучения с практикумом” (видавництво “Просвещение”. – М., 1987) розглянуто завдання, зміст і принципи трудового навчання учнів середніх класів. Подано рекомендації з вивчення основних тем програми, пов’язаних із ручною і механічною

обробкою деревини та металу, електромонтажними роботами. Розкрито форми і методи організації профорієнтаційної роботи, суспільно корисної праці учнів. Значну увагу приділено розвитку творчого мислення учнів як на уроках трудового навчання, так і в позакласній роботі [9].

У кожній із трьох частин розкрито загальні питання трудового навчання, яким присвячено одинадцять глав, починаючи від предмету і завдань методики трудового навчання і закінчуючи професійною орієнтацією учнів у процесі трудового навчання. У другій частині у дев'яти главах описано навчально-матеріальну базу та методику вивчення різних розділів навчальної програми. Частина третя є практикумом з трудового навчання, який включає вісім лабораторно-практичних занять, методику проведення педагогічної практики та методичні рекомендації щодо написання курсових робіт тощо. У всіх методиках трудового навчання є у додатках корисні методичні матеріали, розробки планів-конспектів уроків, зразки виробів, плани факультативних занять тощо.

На наш погляд підсумком педагогічної спадщини академіка Д. О. Тхоржевського є підручник “Методика трудового та професійного навчання”, що складається з трьох частин. Частина перша “Теорія трудового навчання” (видавництво РННЦ “ДІНІТ”. – К., 2000), що в одинадцяти розділах розкриває предмет і завдання методики трудового навчання як навчального предмету та галузі педагогічної науки, генезис і трансформацію трудового навчання як шкільного предмету, його загальноосвітні завдання та зміст позакласної роботи, значна увага приділена провідній ролі учителя трудового навчання в навчально-виховному процесі, політехнічній освіті, профорієнтаційній роботі, трудовому вихованні, системі трудового навчання тощо [10].

У частині другій “Загальні засади методики трудового навчання” (видавництво РННЦ “ДІНІТ”. – К., 2001) розкрито механізми формування технічних понять та практичних умінь і навичок, принципи навчання, організаційні форми і методи навчання; детально проаналізовано особливості проблемного навчання на уроках праці та можливості його застосування залежно від змісту навчання. Так, у першому розділі описано процес трудового навчання, принципи, типи та структуру уроків, методи навчання. Другий розділ присвячено проблемному навчанню на уроках праці та його застосуванню на уроках обслуговуючої та сільськогосподарської праці [11].

Частина третя “Методика технічної праці у 5-9 класах” (видавництво РННЦ “ДІНІТ”. – К., 2001) присвячена технічній праці у 5-9 класах. Тут розкрито типові шляхи розв’язання навчально-виховних завдань, які ставляться у різних темах шкільної навчальної програми. Визначено завдання і зміст занять у шкільних майстернях, особливості методики проведення занять з окремих розділів і тем навчальної програми, організації та обладнання шкільних майстерень, методичні розробки уроків з обробки деревини і металів, комбіновані та електротехнічні роботи [12].

Варто згадати його особистісні, людські якості: на початку 90-их років автор статті перебував на лікуванні у м. Києві протягом тривалого часу. Дмитро Олександрович часто відвідував і приносив дієтичний суп, власного приготування.

Висновки. Таким чином, у даній статті проведено порівняльний дидактичний аналіз найважливіших наукових і навчально-методичних праць академіка Д. О. Тхоржевського, поглиблене вивчення яких сприятиме виходу трудового навчання з кризової ситуації, усвідомленню майбутніми вчителями технологій і креслення ролі і місця праці у житті і діяльності людини, спонукатиме їх до творчого навчання та пошуку сучасних інноваційних технологій, що підвищить рівень знань і вмінь, зокрема, у проектно-технологічній діяльності учнів ЗНЗ.

Перспективи подальших розвідок з даного напрямку полягають у розробці навчальних програм, спецкурсів і семінарів щодо вивчення та впровадження в практику роботи педагогічної спадщини академіка Д. О. Тхоржевського, визначені інтегрованого змісту

освітньої галузі “Технологія” (трудового навчання) в кожному класі загальноосвітньої школи на сучасних науково-методичних основах, розробці методики реалізації нового змісту на засадах компетентнісного підходу.

Використана література :

1. Державний стандарт базової повної середньої освіти // Освіта України. – 2004. – № 5. – С. 1, 11.
2. Большой энциклопедический словарь / глав. ред. А. М. Прохоров. – М., 1998. – С. 781.
3. Гуревич Р.С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах / Гуревич Р.С. : [монографія / за ред. С. У. Гончаренка]. – К. : Вища школа, 1998. – 286 с.
4. Мадзигон В. М. Продуктивная педагогика. Политехнические основы соединения обучения с производительным трудом : монография / В. М. Мадзигон. – К. : “Вересень”, 2004. – 324 с.
5. Тхоржевський Д. О. Дидактика трудового навчання / Д. О. Тхоржевський. – К. : Видавництво “Радянська школа”, 1972. – 224 с.
6. Тхоржевський Д. О. Система трудового навчання / Д. О. Тхоржевський. – К. : Видавництво “Радянська школа”, 1975. – 200 с.
7. Методика трудового обучения / под ред. д-ра пед. наук Д. А. Тхоржевского. – М. : “Просвещение”, 1977. – 287 с.
8. Методика трудового обучения / под ред. д-ра пед. наук Д. А. Тхоржевского. – М. : “Просвещение”, 1981. – 268 с.
9. Методика трудового обучения / под ред. д-ра пед. наук Д. А. Тхоржевского. – М. : “Просвещение”, 1987. – 447 с.
10. Тхоржевський Д. О. Методика трудового та професійного навчання. – Ч. 1. Теорія трудового навчання / Д. О. Тхоржевський. – К. : РННЦ “ДІНІТ”, 2000. – 248 с.
11. Тхоржевський Д. О. Методика трудового та професійного навчання. – Ч. 2. Загальні засади методики трудового навчання / Д. О. Тхоржевський. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 186 с.
12. Тхоржевський Д. О. Методика трудового та професійного навчання. – Ч. 3 : Методика технічної праці у 5-9 класах / Д. О. Тхоржевський. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 219 с.

Подольак В. О. Педагогическое наследие академика Д. О. Тхоржевского как эффективное средство подготовки будущих учителей трудовой учебы в отрасли “технология”.

В данной статье представлено содержание важных научных и научно-методических работ, пособий академика Д. А. Тхоржевского с целью обеспечения качественной подготовки будущих учителей технологий и черчения на основах компетентностного подхода.

Ключевые слова: педагогическое наследие Д. О. Тхоржевского, трудовое обучение, будущие учителя.

Podolyak V. O. The Pedagogical inheritance of academician D. O. Tkhorzhevskyy as effective mean of preparation of future teachers of labour studies in industry “technology”.

The article presents the contents of the most important scientific and educational methodical works, textbooks of academician D. O. Tkhorzhevskyy in order to provide qualitative education of future teachers of technology and drafting on the basis of competent approach.

Keywords: pedagogical legacy of D. O. Tkhorzhevskyy, labour teaching, future teachers.